

Олена Володимирівна СЕМЕНЕНКО

асистент кафедри менеджменту сфери послуг,
Київський національний університет технологій та дизайну
E-mail: H_Semenenko@ukr.net

ПЕРЕДУМОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Семененко, О. В. Передумови економічної стійкості підприємства [Текст] / Олена Володимирівна Семененко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 2. – С. 221-227. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Практичний досвід більшості товаровиробників показує, що проблеми, які існують у національній економіці України, не можуть бути вирішені без створення в межах управлінської системи такого механізму господарювання, який би забезпечував конкурентоспроможність і економічну стійкість підприємств. Вирішення цього актуального стратегічного завдання вимагає від незалежних, самостійних суб'єктів господарювання повного переосмислення цілей, завдань і принципів функціонування своїх підприємств. До того ж, проблема економічної стійкості актуалізується гострою конкуренцією між товаровиробниками і постійними зовнішніми дестабілізуючими факторами. За таких умов усі суб'єкти господарювання, незалежно від форм власності і організаційно-правових форм підприємств, об'єктивно змушені проводити організаційні зміни, знаходити, накопичувати та використовувати такий потенціал конкурентних переваг, які б забезпечували подальший розвиток і стабільність підприємства.

Мета - полягає у дослідженні економічної категорії, базових понять та основної структури конкурентостійкості та її впливу на економічну стійкість підприємства.

Метод (методологія). Методом порівняльного аналізу досліджена проблема забезпечення економічної стійкості підприємств в умовах дії деструктивних факторів. Визначено теоретико-методологічні засади формування і взаємозв'язок основних чинників і передумов сталого розвитку об'єктів мікроекономіки. Доведена інтегруюча роль організаційної культури в забезпеченні конкурентних переваг, конкурентоспроможності, конкурентостійкості і економічної стійкості об'єкта дослідження.

Результати. У процесі вивчення і теоретичного аналізу проблеми встановлено основні передумови досягнення і визначено рівні економічної стійкості об'єктів мікроекономіки і подальшого розвитку підприємницької діяльності. Охарактеризовано підходи науковців до визначення сутності таких категорій, як конкурентоспроможність, конкурентостійкість, конкурентна перевага.

Ключові слова: конкурентна перевага; конкурентоспроможність; конкурентоспроможність товару; конкурентоспроможність підприємства; конкурентостійкість; економічна стійкість.

Olena Volodymyrivna SEMENENKO

Assistant,
Department of Service Sector Management,
Kyiv National University of Technologies and Design
E-mail: H_Semenenko@ukr.net

BACKGROUND OF ENTERPRISE ECONOMIC SUSTAINABILITY

Abstract

Introduction. Practical experience of most producers shows that the problems that exist in the national economy of Ukraine can not be solved without creating a management system mechanism that would ensure economic stability and competitiveness of enterprises. The solution of this current strategic objectives requires from independent, autonomous entities complete rethinking of the goals, objective and principles of their enterprises operation. Moreover, the problem of economic stability is updated with fierce competition among producers and permanent external destabilizing factors. Under these conditions, all entities regardless of ownership and legal forms are

objectively forced to carry out organizational changes, find, collect and use such a potential competitive advantage which would ensure further development and stability of the company.

Purpose. *The purpose of the article is to study the economic categories, the fundamental concepts and basic structure of competitiveness and its impact on the economic sustainability of an enterprise.*

Method (methodology). *The problem of economic sustainability under the influence of destructive factors is explored. The method of comparative analysis has been used. The theoretical and methodological foundation of formation and relationship of the key factors and prerequisites for the sustainable development of a microeconomic object is determined in the article. The study also proves the integrating role of organisational culture in providing competitive advantage and ensuring economic sustainability of the research object.*

Results. *In the course of the study and theoretical analysis, the basic prerequisites for achieving and determining levels of economic sustainability of microeconomic objects and further business growth have been established. The article describes scientific approaches to determination of the nature of such categories as competitiveness, steady competitiveness (stability of enterprise), competitive advantage.*

Keywords: *competitive advantage; competitiveness; product competitiveness; enterprise competitiveness; steady competitiveness (stability of enterprise); economic sustainability.*

JEL classification: P120

Вступ

Швидкі зміни умов ринкового середовища, які характеризуються наявністю великої кількості ризиків, жорсткої конкуренції між товаровиробниками в сучасних умовах, підсилюються появою нових дестабілізуючих факторів зовнішнього характеру, що впливають на результативну діяльність підприємств. Це вимагає від суб'єктів підприємницьких структур адекватних підходів до управління власною фінансово-господарською діяльністю, постійного удосконалення його форм і методів. Особлива увага менеджменту повинна звертатись на вивчення, аналіз та оцінку тих факторів і передумов, які дозволяють забезпечити стійке функціонування підприємств.

Дослідження теоретичних та практичних аспектів функціонування і стійкого розвитку об'єктів мікроекономіки знайшли відображення в роботах багатьох закордонних та вітчизняних вчених-економістів, серед яких І. Булах, О. Бабина, В. Дикань, О. Єфременко, С. Захарова, А. В. Кулик, Л. Протасова, І. Радамовська, Ю. Сімах, О. Тридід, В. Чернега, М. Чорна та ін. Загалом у їх роботах відображені основні методологічні положення теорії стійкості підприємств, наводяться аргументовані формулювання, здійснено класифікацію, водночас деякі проблеми, а саме – наявність необхідних передумов і факторів, які мають важливе значення для забезпечення економічної стійкості підприємств, слід доповнити і уточнити.

Мета та завдання статті

Метою нашої статті є доповнення концептуальної бази теорії економічної стійкості новими поняттями і категоріями на основі дослідження основних передумов і факторів, а саме конкурентостійкості, конкурентоспроможності і конкурентної переваги та визначення їх місця в забезпеченні відповідних рівнів економічної стійкості підприємств.

Виклад основного матеріалу

Невпинне зростання взаємозалежності і взаємопов'язаності підприємств, з одного боку і наявність багатоваріантних форм власності і їх організаційно правових форм у ході поширення ринкових процесів в Україні, з іншого, робить дедалі актуальнішими проблеми забезпечення їхньої економічної стійкості. Під стійкою позицією підприємства слід розглядати здатність утримувати досягнутий рівень протягом певного часу і, при наявності різних впливів, повертатися у вихідне становище та давати можливість подальшому розвитку підприємства. Її досягнення є результатом здатності суб'єктів господарювання створювати, зберігати та розвивати тривалий час конкурентостійкість, конкурентоспроможність підприємства на ринку товарів і послуг та підтримувати конкурентні переваги в довгостроковій перспективі. Зазначені економічні процеси є основними передумовами і запорукою економічної стійкості підприємств.

Економічна стійкість – це такий стан, який забезпечує єдність функціонування елементів процесу праці на всіх стадіях колообігу капіталу, постійне відтворення і нарощування запланованих фінансово-економічних результатів в умовах постійного впливу дестабілізуючих факторів внутрішнього і зовнішнього характеру.

Конкурентостійкість як основна передумова і як одна з базових економічних категорій економічної стійкості поєднує в собі два основних поняття: «конкуренція» та «стійкість».

Конкуренція – це особливий тип економічних відносин між товаровиробниками з приводу формування цінової політики та об'ємів пропозиції на ринку високоякісної продукції та послуг.

Як ключовий важіль ринкової економіки, конкуренція визначалася ще Адамом Смітом. За принципом «невидимої руки» вона змушує власників, з метою забезпечення своїх потреб та інтересів, насамперед задовольняти потреби та інтереси суспільства. Тобто шлях задоволення приватних інтересів завжди реалізується через забезпечення інших потреб.

Принцип конкуренції — принцип «невидимої руки», відповідно до якого, «смикаючи» за ниточки маріонеток — підприємців, «рука» змушує їх діяти відповідно до якого-небудь «ідеального» плану розвитку економіки, безжалісно витіснити фірми, зайняті виробництвом непотрібної ринку продукції. «Невидима рука» – це гнучкий механізм конкуренції, який об'єктивно врівноважує галузеву норму прибутку, приводить до оптимального розподілу ресурсів між галузями [1].

Конкуренція становить собою діяльність людей, яка спрямована на задоволення потреб методом підвищення якості товарів, регулювання його обсягів та цін на ринку [2; 3].

Конкуренція за сучасних умов стала своєрідним методом вибірки найкращих підприємців, здатних до гнучкого мислення та підприємницького хисту. Отриманий прибуток – своєрідний азарт, який непомітно змушує власника для подальших ефективніших дій та більшого заробітку. У боротьбі за свого споживача підприємець-власник використовує різні методи, більш прогресивні для організації виробництва: модернізацію обладнання, ефективне та раціональне використання ресурсів, різноманітну мотивацію кваліфікованої робочої сили та забезпечує якісні та комфортні умови праці.

Стійкість, на погляд Василенко В. О., – поняття умовне, але також відіграє важливу роль у вивченні систем, які динамічно розвиваються, виступаючи в якості однієї з умовних точок відліку. Стійкість порушує криза, яка змінює тенденції життєдіяльності системи. Стійкість розглядається вченим як здатність системи зберігати свій працездатний стан з досягнення запланованих результатів при наявності різних збурюючих впливів. Збурення може викликати тимчасові відхилення координат стану системи в межах заздалегідь визначених допусків, але при припиненні впливів стійка система повертається у вихідне становище [4, с. 19].

Слід зазначити, що вперше проблема конкурентостійкості в Україні досліджена і висвітлена у наукових працях Диканя В. Л. Проаналізувавши методологію конкуренції у високорозвинених країнах світу, а також підходи до її сутності, він прийшов до висновку, що конкурентостійкість визначається двома елементами: перший – конкурентоздатністю товару чи товарної маси, яка у динаміці характеризує ступінь задоволення попиту; другий – ефективністю виробництва та управління [5]. Іншої точки зору дотримується Сімах Ю. А. Він стверджує, що «конкурентостійкість підприємства – це комплексна економічна категорія, яка характеризує ефективність функціонування підприємства в умовах конкуренції у довгостроковій перспективі та визначається (забезпечується) трьома складовими: конкурентоспроможністю підприємства, економічною безпекою підприємства та економічною ефективністю» [6, с. 15]. Чернега В. В. зазначає, що конкурентостійкість – це можливість підприємства втримати свою нішу та/або розширити її [7, с. 89]. Чорна М. В. надає своє бачення цієї категорії, яке полягає в здатності підприємства забезпечувати конкурентоспроможність і підтримувати цей стан в умовах впливу зовнішніх факторів [8, с. 188].

З усіма наведеними підходами не можна не погодитися. Погляди науковців спрямовані на визначення сутності цієї категорії через забезпечення та підтримку конкурентоспроможності в довгостроковій перспективі. Складний механізм управління цим процесом повинен, на їх думку, забезпечуватися конкурентними перевагами. Ця ідея має особливе значення для ринкових реформаторів, оскільки її зміст походить від теорії А. Сміта і Д. Рікардо. Першому належить формування концепції «абсолютних переваг», згідно з якою країна експортує товар, якщо витрати на його виробництво менші, ніж в інших країнах. Д. Рікардо удосконалив концепцію А. Сміта теорією «порівняльних переваг». Сутність теорії Рікардо зводиться до використання ресурсів у тих країнах і в тих сферах, де вони можуть бути використані найбільш продуктивно. Такий підхід для класичної економічної теорії є науково визнаним для початку XIX століття.

Новітня історія розвитку ринкової економіки об'єктивно вплинула на розробку більш ґрунтовних концепцій конкурентних переваг.

«Конкурентні переваги» Фатхутдиновим Р. О. розглядаються як характеристики, властивості товару чи марки, що створюють для фірми визначену перевагу над своїми прямими конкурентами з позиції ексклюзивної цінності [9, с. 232]. Полтавская О. А. трактує конкурентну перевагу як результат більш ефективного за конкурентів управління процесами формування і розвитку таких якісних і кількісних властивостей продукту [10, с. 42]. Шершньова З. Є. конкурентну перевагу оцінює як ключовий фактор успіху, який полягає у переліку чинників, що приносять переваги перед іншими галузями, а також одним підприємствам галузі над іншими. Вона зазначає, що ці фактори не є постійними, вони змінюються залежно від: особливостей галузей; сегментів ринку, що обслуговуються, а також часу та етапу

«життєвого циклу» галузі та підприємства. Конкурентні переваги (ключові фактори успіху) формують конкурентоспроможність об'єкта досліджень: товару, виробництва, підприємства, галузі, держави [11, с. 66-67]. У стратегічному менеджменті найчастіше конкурентоспроможність розглядається у двох аспектах: конкурентоспроможність товару (продукції) та конкурентоспроможність підприємства.

Конкурентоспроможність товару (продукції) визначається сукупністю характеристик продукту, які відрізняють його від продуктів-аналогів за ступенем задоволення конкретних потреб індивідуального споживача та за рівнем витрат на його купівлю і подальше використання, а також визначають відповідність товару вимогам ринку та його збуту на конкретному ринку [12, с. 16].

Конкурентоспроможність підприємства характеризується комплексом показників, які визначають становище останнього на відповідному ринку (національному або світовому). Цей комплекс містить як характеристики конкурентоспроможності конкретних товарів, так і чинники, які формують економічні умови виробництва та збуту товарів підприємства загалом [13, с. 47].

Ці визначення відомих фахівців не викликають заперечень, проте забезпечення конкурентних переваг поряд з конкурентоспроможністю в довгостроковій перспективі залежатиме й від реалізації соціальних вимог, які висувуються до суб'єктів господарювання і про які часто забувають не лише науковці, але і практики. Йдеться про можливість дотримання суб'єктами господарювання реальних соціальних вимог як для споживачів, так і для товаровиробників. Основні компоненти конкурентних переваг підприємств легкої промисловості, за допомогою яких забезпечується конкурентостійкість і економічна стійкість підприємства, наведено у вигляді наступної схеми (рис. 1).

Отже, «конкурентна перевага» – це своєрідна індивідуальна ексклюзивність, яка виокремлює підприємство поміж інших галузевих конкуруючих суб'єктів, що досягається завдяки організаційній культурі підприємства.

Організаційна культура – необхідний і невід'ємний стратегічний ресурс самого підприємства, який відіграє не останню роль у конкурентній боротьбі за споживача на ринку товарів і послуг, суттєво впливаючи не лише на внутрішньоорганізаційні зміни, але й ринкову трансформацію на рівні економічної системи.

Висновки та перспективи подальших розвідок

У ході нашого дослідження виявлено, що підходи науковців до визначення сутності концепції «економічна стійкість» різняться багатоманітністю, але однорідність їх поглядів сконцентрована на визначенні сутності та основному змісті цієї категорії і менше уваги зосереджено на основних передумовах, які визначають рівень функціонування і розвитку підприємства.

Систематизація підходів щодо визначення сутності зазначеної базової категорії дало можливість теоретично окреслити основні передумови забезпечення відповідних рівнів економічної стійкості об'єктів мікроекономіки і подальшого розвитку підприємницької діяльності. В умовах посилення деструктивного впливу зовнішнього середовища ними виступають: конкурентні переваги, високоорганізована організаційна культура, конкурентостійкість і гнучкість підприємств.

Таке узагальнення показує, що вся виробничо-економічна діяльність підприємств і їх менеджерів повинні будуватися на основі отриманої достовірної інформації про можливі зміни і загрози, які можуть протистояти спільним зусиллям колективу по забезпеченню конкурентостійкості і економічної стійкості підприємств.

Рис. 1. Основні складові конкурентної переваги підприємств легкої промисловості (авторська розробка)

Список літератури

1. Конкуренція: сутність і види. Еволюція поглядів на конкуренцію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/14/1227.html>. – Назва з екрану
2. Экономическая стратегия фирмы [Текст]: учеб. пособие / Под ред. А. П. Градова. – СПб. : Специальная литература, 2000. – 3-е изд., испр. – 589 с.
3. Юданов, А. Ю. Конкуренция: теория и практика [Текст] / А. Ю. Юданов. – М. : Акалис, 1996. – 272 с.
4. Василенко, В. А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: монография [Текст] / В. А. Василенко. – Киев: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
5. Дикань, В. Л. Обеспечение конкурентоустойчивости предприятия: монография [Текст] / В. Л. Дикань. – Х. : Основа. – 1995. – 159 с.
6. Сімех, Ю. А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства [Текст] / Ю. А. Сімех // Вісник Міжнародного Слов'янського Університету. Серія «Економічні науки». – 2007. – Т. X, № 1. – С. 12-16.
7. Чернега, В. В. Конкурентні переваги як шлях до розвитку підприємницької діяльності [Текст] / В. В. Чернега, М. М. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №3(33). – С. 88-96
8. Чорна, М. В. Взаємозв'язок основних понять теорії конкурентоспроможності [Текст] / М. В. Чорна // Вісник СумДУ. Серія Економіка. – 2009. – № 2. – С. 186-191.
9. Фатхутдинов, Р. А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент [Текст] / Р. А. Фатхутдинов. – М. : Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2002. – 892с.
10. Полтавская, Е. А. Конкуренция и конкурентные преимущества [Текст] / Е. А. Полтавская // Зб. наук. праць «Економіка: проблеми теорії та практики». – Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. – Вип. 141. – С. 41-44.
11. Шершньова, З. Є. Стратегічне управління [Текст]: Навч. посібник. / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська. – К. : КНЕУ, 1999. – 384с.
12. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації [Текст] / [Я. А. Жаліло, Я. Б. Базиліюк, Я. В. Белінська та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2005. – 388с.
13. Герчикова И. Н. Маркетинг и международное коммерческое дело [Текст]: Учебник. / И. Н. Герчикова. – М. : Внешторгиздат, 1990. – 263с.

References

1. Konkurenciia: sutnis i vydy. Evoliutsiia pohliadiv na konkurenciuiu [Competition: the nature and types. The evolution of the competition]. library.if.ua/book/14/1227.html. Retrieved from : <http://library.if.ua/book/14/1227.html>.
2. Gradova, A. P. (Eds.) (2000). *Ekonomicheskaya strategiya firmy* [The economic strategy of the company]. Saint Petersburg: *Special'naya literatura* [in Russian].
3. Yudanov, A. Yu. (1996). *Konkurenciya: teoriya i praktika* [Competition: theoretics and practice]. Moscow: Akalis [in Russian].
4. Vasilenko, V. A. (2005). *Menedzhment ustojchivogo razvitiya predpriyatij: monografiya* [Management of sustainable development of enterprises]. Kyiv: *Centr uchebnoj literatury* [in Ukrainian].
5. Dikan', V. L. (1995). *Obespechenie konkurentnoj ustojchivosti predpriyatiya: monografiya* [Ensuring the sustainability of competitive enterprises]. Kharkiv: *Osnova* [in Ukrainian].
6. Simekh, Yu. A. (2007). *Vyznachennia poniattia konkurentosti i stabilnosti pidpriemstva* [The definition of competitiveness – stability of enterprise]. *Visnyk mizhnarodnoho Slovianskoho universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky» – Bulletin of the International Slavic University. A series of «Economics», 1, 12-16* [in Ukrainian].
7. Cherneha, V. V., & Martynenko, M. M. (2004). *Konkurentni perevahy yak shliakh do rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti* [Competitive advantages as a way to business development]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual problems of economics, 3(33), 88-96* [in Ukrainian].
8. Chorna, M. V. (2009). *Vzaiemozviazok osnovnykh poniat teorii konkurentospromozhnosti* [The relationship of the basic concepts of the theory of competitive]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Ekonomika» – Bulletin of Sumy State University. Economy series, 2, 186-191* [in Ukrainian].
9. Fatxutdinov, R. A. (2002). *Konkurentosposobnost' organizacii v usloviyax krizisa: ekonomika, marketing, menedzhment* [Competitiveness of the organization in terms crisis, economy, marketing, management]. Moscow: *Izdatel'sko-knigotorgovyj centr «Marketing»* [in Russian].
10. Poltavskaya, E. A. (2002). *Konkurenciya i konkurentny'e preimushhestva* [Competition and competitive advantages]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky: zbirnyk naukovykh prats – Economy: Issues of theory and practice – collected works. (no 141), (pp. 41-44)*. Dnipropetrovsk: DNU [in Ukrainian].
11. Shershnyova, Z. Ye., & Oborska, S. V. (1999). *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

-
12. Zhalilo, Ya. A., & Bazyluk, Ya. B., & Belinska, Ya. V. (2005). *Konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Ukraine's competitiveness – stability of enterprise in a globalized]*. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
 13. Gerchikova, I. N. (1990). *Marketing i mezhdunarodnoe kommercheskoe delo [Marketing and international business deal]*. Moscow: Vneshtorgizdat [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 29.11.2014 р.